

ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΥΠΟΣΧΕΣΕΩΝ

ΤΟΥ Κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Αναπλ. Καθηγητού του Πανεπιστημίου Αθηνών

Υποσχέσεις άλλοτε και τώρα

Πολύτερα, μόνο «ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς τιμῆς» κλεινόνταν και ἐτηροῦντο συμφωνίες. Καὶ τὰ «ἔπεα» εἶχαν τὴν ἴδια ἰσχὺ μὲ τὰ «γραπτὰ» (scripta) ὁ λόγος ἦταν συμβόλαια. Σήμερα, στὸν αἰῶνα τῶν ἀμφιβολιῶν ἢ τῆς Ἀμφιβολίας μὲ ἄλφα κεφαλαία, γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε στὸ περασμένο μας ἀρθρο, ἔχουμε ἀνάγκη πρόσθετων πιστοποιητικῶν, ὑπευθύνων δηλώσεων και δεσφαιώσεων ὥστε νὰ δεβαιωθοῦμε γιὰ κάτι. Συχνά, μάλιστα, δὲν τολμοῦμε οὔτε νὰ ρωτήσουμε κάποιον ἀν αὐτὸ ποῦ λέει μᾶς τὸ ὑπόσεται κιόλας. Στὰ μικρὰ παιδιὰ εἶναι γνωστὴ ἡ στοιχιωθῆτα: «Υποσχέσου» - «Υπόσχομαι». Ἄν λάβει τὴ διαβεβαίωση ξέροι δτι ὁ ἄλλος θὰ τὴν ἐκτελέσει «στὸ λόγο τῆς τιμῆς του» γιατί ἄλλοιῶς «ἀτιμᾶζεται» στὰ μᾶτια τῆς παιδικῆς κοινωνίας¹.

Στὰ μᾶτια ὁμοῦ τῆς ἐνγλικῆς κοινωνίας πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ πῆγε περίπατο: οἱ ὑποσχέσεις μάλιστα συνιστοῦν «πρόκληση γιὰ μὴ τήρηση», ὅσο κι ἂν αὐτὸ ἦχει παράξενα στ' αὐτὰ πολλῶν. Εἶναι ὁμοῦ καιρὸς νὰ ξαναμάθουμε τοὺς στοιχειώδεις αὐτοὺς κανόνες κοινωνικῆς συμπεριφοράς. Τὸ «ἐάν μὴ γένησθε ὡς τὰ παιδιά...» (Ματθ. ιη' 3) ἦχει ἀπειλητικὰ και προδικάζει τὴν κατάλυση κάθε διαπροσωπικῆς σχέσεως. Τὸ διαπιστοῦμε καθημερινὰ χωρὶς μεγάλο κόπο.

Ἡ μάθηση ὁμοῦ τῆς ἐμπιστοσύνης ἐκ νέου ἀπαιτεῖ πολὺ κόπο και μαθητεία μακρὰ. Τῆ διαλεκτικῆ αὐτῆ τέχνη ὑποσχέσεως και τηρήσεως μποροῦμε νὰ τὴ μάθουμε, ὅπως και τόσα ἄλλα ἄλλωστε, κοντὰ στοὺς Γέροντες, σ' αὐτοὺς τοὺς μεγάλους δασκάλους τοῦ γένους μας. Κι ἂν δὲν εὐτυχῆσαμε ἐμεῖς προσωπικὰ νὰ ἔχουμε ἕνα «δικό» μας, κατόδικό μας Γέροντα, ποῦ νὰ μᾶς νοθετεῖ και νὰ μᾶς ὀδηγεῖ, βρίσκουμε σημάδια αὐτῆς τῆς καθοδηγήσεως σὲ ἀφηγήσεις και διηγῆσεις εἴτε προφορικῆς εἴτε γραπτῆς ἄλλων².

Υποσχέσεις Γερόντων

Πολὺ συχνὰ πιάνω τὸν ἑαυτὸ μου, δταν συζητῶ μὲ διαφόρους και μοῦ ἐκθέτουν τὰ προβλήματά τους,

νὰ θέλω νὰ τοὺς συμπαρασταθῶ και ἐκτιθεμαι ἀνεπαρόρθωτα ὑποσχόμενος δτι θὰ προσευχηθῶ χωρὶς μάλιστα και νὰ μοῦ τὸ ζητήσουν. Εἶναι ἀλήθεια δτι σὲ τέτοιες περιπτώσεις «οὐκ οἶδαμεν τί ποιούμεν», δὲν ξέρουμε τί κάνουμε. Πόσο δύσκολο εἶναι νὰ τηρηθεῖ μὴ τέτοια ὑπόσχεση και συμπαρασταση ἀκόμα και δταν δὲν μᾶς τὸ ἔχουν ζητήσει και προθυμοποιούμεθα νὰ τὸ κάνουμε ἐμεῖς ἐξ ἴδιας πρωτοβουλίας.

Θυμάμαι πόσο διδακτικὰ ἀντήχησε ὁ λόγος ἐνὸς σύγχρονου Γέροντα, δταν βλέποντάς τον ἄρρωστο και καταπονημένο, τόλημνα νὰ ἔστομισῶ δτι θὰ προσεύχομαι γιὰ νὰ τὸν στηρίξει ὁ Κύριος στοὺς πόνους του. Καί, βέβαια, βασικὴ ὑποχρέωσή μου ἦταν ὄχι μόνο νὰ ζητῶ τὴ βοήθειά του ἀλλὰ και νὰ προσεύχομαι γι' αὐτόν. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ μετάνιωσα και μόνο ποῦ τὸ εἶπα. Μετὰ ἀπὸ κάποιες στιγμῆς σιωπῆς ἀντήχησε ἡ φωνή του σιγαλή: «Λέτε, δτι θὰ προσεύχομαι Γέροντα γιὰ σένα και μετὰ τὸ ξεχνάτε, ἄμα ὑπόσχεσθε πρέπει και νὰ τὸ τηρεῖτε!» Ἡ ἀπόκριση ἦταν ἀποστομωτικῆ.

Στὸ νοῦ μου ἦρθε ἡ γνωστὴ φράση περὶ μεγάλου κπουκιάς και μεγάλου λόγου κι: ἔσκυφα ντροπισμένος τὸ κεφάλι συναισθανόμενος τὴν τόλημ μου, παρόλο δτι τὴν πρόθεση τοῦ Γέροντα δὲν ἦταν νὰ μὲ ντροπιάσει. Ἦθελε ἀπλῶς νὰ ὑποδείξει τὴ δύσκολία και τίς ὑποχρεώσεις ποῦ ἀναλαμβάνει κάποιος δταν ὑπόσεται. Καὶ στὸ νοῦ μου ἦρθε ἡ φράση ποῦ ὁ Γέροντας συνηθίζει νὰ λέγει δταν τοῦ ζητᾶμε νὰ μᾶς συμβουλέψει γιὰ κάτι και λόγω τῆς καταστάσεώς του δὲν μπορεῖ ν' ἀνταποκριθεῖ: μᾶς λέγει τότε «προσεύχομαι» και μᾶς εὐλογεῖ και μᾶς σταυρώνει μὲ ἀνασηκωμένο τὸ χέρι του.

Τότε ἔχαμε τὴν πεποίθηση δτι ὁ Γέροντας τὸ κάνει πραγματικά, γιατί οἱ «ἐνέργειές» του αὐτῆς φανερώνονται στὴ ζωὴ μας. Καὶ γνωρίζουμε δτι πολλές φορές αὐτὸ ποῦ ἴσως φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἐλάχιστο ἀπαιτεῖ ὑπερβολικὸ κόπο ἀπ' τὸν ἴδιο και τὸν ἀναγκάζει νὰ κάνει πράγματα ποῦ τὸν ξεπερνοῦν. Ἀσυναίσθητα μοῦ ἔρχονται στὴ σκέψη τὰ λόγια ποῦ ὁ

Μέγας Γέρον Βαρσανούφιος αποκρίθηκε στον Άββα Δωρόθεο όταν ο τελευταίος του ζήτησε να βαστάσει (ανάλαβει) τις αμαρτίες του: «Άδελφέ, εἰ καὶ ὑπερ ἐμὲ αἰτεῖς με πράγμα, ἀλλὰ δεικνύω σοι τὰ μέτρα τῆς ἀγάπης, ὅτι ἀναγκάζει ἐαυτὴν καὶ εἰς τὰ ὑπέριμετρα. Ἰδοῦ... ἀναδέχου καὶ βαστάζω...» (Απόκριση σσ')¹.

Ἡ εὐθύνη ὁμῶς γιὰ μιὰ τέτοια ἀπάντηση εἶναι δεσμευτική. Αὐτὸ φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μιᾶς ἀλλῆς ἀπόκρισης τοῦ Μεγάλου Γέροντα στὸν ἴδιο ἀδελφὸ: «Μηδεὶς λέγει τιγὶ βαστάζω σου τὴν μερίμναν καὶ ἀμεριμνεῖ, ἐπεὶ παραβάτης εὐρίσκεται» (σζη').

Ἡ ὑπόσχεση αὐτὴ παρ' ὅλη τὴ δυσκολία τῆς δὲν δίνεται δέσφαια καὶ ἀπραιπόθετα. Ὅταν μιλοῦσαμε πρὸ πάνω γιὰ μαθητεία ὑποθέσαμε μιὰ ἀγωγὴ, μιὰ παιδαγωγική που γὰ στήριζεται σὲ ὀρισμένες ἀρχές. Ἡ διαλεκτική ὑπόσχεσης - τήρησης δὲν ἀφορᾷ μόνον στὸν ὑποσχόμενον που θὰ «πληρώσει πάντα σοι τὰ ἐπαγγελθέντα» (προβλ. Ἀπόκριση ρζζ') ἀφορᾷ καὶ στὸν «βασταζόμενον».

Ἀμοιβαιότητα ὑποσχέσεων

Στις δύο ἀποκρίσεις τοῦ Μεγάλου Γέροντα τὸ θέμα τίθεται σαφέστατα. Μιταίουν ὀρισμένοι ἄροι. Δὲν διατυπώνεται ἀσφαλῶς ὡς «δίνω γιὰ νὰ δώσεις» ἢ «δῶσε γιὰ νὰ δώσω». Προσποθίεται ὁμῶς μιὰ ἀ μ ο ι β α ι ὀ τ η τ α ὑποσχέσεων. «Ἀναδέχου καὶ βαστάζω, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω τούτῳ, ἵνα σὺ βαστάξῃς τὰ φυλάξῃσθαί μου τοὺς λόγους καὶ τὰς ἐντολάς μου» εἶσι γὰρ σωτηριώδεις καὶ ζήτης ἀνεπαίσχυντος». Δὲν πρόκειται γιὰ ἀσθαίρετη ἀπαίτηση τοῦ Γέροντα, γιατί ἡ φύλαξη τῶν ἐντολῶν του εἶναι σωτηριώδης (σσ'). Τὰ ἀποτελέσματα εἶναι γιὰ τὸ καλὸ του.

Ἐάν ὁ βαστάζων ξεπερνᾷ τὰ μέτρα τῆς ἀγάπης καὶ φθάει εἰς τὰ ὑπέριμετρα, ὁ βασταζόμενος γρήγορα θὰ ἔλθει εἰς μέτρον ὕψηλόν.

Ἄς δοῦμε ὁμῶς πῶς ἔχει ἡ ἀπόκριση στὸ ἀρχαῖο πρωτότυπο κείμενο. Καὶ στὶς δύο ἀποκρίσεις ἀφοῦ ἔχει ἐκθέσει τὰ τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Γέροντα εἰσάγει μὲ ἓνα ἀ λ λ ὶ τὰ τῶν ἀφειλῶν τοῦ βασταζομένου: «ἀλλ' ἀφείλει καὶ ὁ βασταζόμενος συνεσενεγκεῖν μικρὰν σπουδὴν καὶ ποιεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ νηφρόντως φυλάξαι τὰς ἐντολάς τῶν Πατέρων αὐτοῦ καὶ πύση ἀπαξ, ἐγερεθῆ πάλιν καὶ πιστεῦν τῷ Θεῷ, καὶ συναρπαγῆ ἀπαξ καὶ σπουδᾶσθαι πάλιν, οὕτε συνήθεια αὐτῷ γίνεται, οὕτε ἀμέλεια· ἀλλ' ὁ Θεὸς διὰ τάχαυς φέρει αὐτὸν εἰς τάξιν σπουδαίων καὶ οὐ λαμβάνει αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, ἕως οὐ ἐνεγκῆ αὐτὸν εἰς μέτρον ὕψηλόν, εἰς ἄνδρα τέλειον» (σζη').

Κάνει ἐντύπωση ἐν τούτοις, ὅτι ἡ διαλεκτικὴ σχέ-

ση παραμένει ἀμισοβαρῆς. Ὁ βασταζόμενος ὀφείλει νὰ συνεσφέρει κατὶ λίγο («μικρὰν σπουδὴν») καὶ αὐτὸ που μπορεί («ποιεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ»). Ὁ βασταζὼν ἀναγκάζεται εἰς τὰ «ὑπέριμετρα» τῆς ἀγάπης. Ὁ δυνατὸς ὀφείλει «τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν» (Ρωμαίους ιε' 1). Ἀπαιτεῖ κατὶ μικρὸ ὡς ἀντίδοση. Τὸ ζήτημα εἶναι τί μπορεί νὰ βαστάσει ὁ ἄλλος καὶ αὐτὸ τοῦ ζητήσῃς. Τὸ πᾶρα πάνω θὰ τον κάμψῃ. Θὰ τοῦ ἀπαιτήσῃς λίγο λίγο. Ὅχι ὑποσχέσεις γιὰ μιὰ ἀλόκληρη ζωὴ.

Θυμᾶμαι τὴν ἱστορία τοῦ πάνω δοκίμου ἀδελφοῦ που ἀποδοκιμάσθηκε ἀπὸ ἄσοφο γέροντα καὶ ἀπεγνωσμένος κινῶσε γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ εἶχε ἀποδεχτεῖ λογισμὸ πορνείας. Ὁ γέροντας Ἀπολλῶν τοῦ οἰκονόμησε τὰ πράγματα, στὴν ἀπέλπισία τοῦ νεωτέρου δὲν ἀπαίτησε ὑποσχέσεις ἐπὶ ὑποσχέσεων, ἰσθδίας μεταστροφάς. «Μόνον τὴν σήμερον χάρισαι μοι». Χάρισέ μου, ἀδελφέ μου, μόνον τὴ σήμερινὴν μέρα καὶ γύρω πάλι στὸ κελλί σου. Ἐτσι καὶ ἔκαμε ὁ νεώτερος ἀδελφός. Ἡ ἀναβολὴ μὲ ἄλλα πολλὰ που μεσολάβησαν ὀδήγησαν στὴ ματαίωση τῆς πρώτης ἐκείνης ἐν ἀπογνώσει ἀποφάσεως⁴.

Τὸ θέμα εἶναι, στὴ διαλεκτικὴ ὑπόσχεσης - τήρησης νὰ γνωρίζουν οἱ συμβαλλόμενοι τὰ μέτρο, τὰ μέτρα, τὰ ὑπέριμετρα!

1. Τὶ νόημα δίνουν τὰ σημερινὰ παιδιὰ καὶ οἱ ἐφηβοὶ στὴν ἐννοια τῆς τιμῆς; Βλ. ἀποτελέσματα μιᾶς ἐρευνας μετὰ 1400 γάλλων, δεκαετησάτων μὲ εἰκοσι χρόνων, στὸ περιοδ. «Le Monde de l'Education» μηνὸς Μαΐου 1991, σ. 68-69.

2. Ἀπὸ τὸ προσεχές τεύχος Ἰουλίου 1991 τοῦ «Ἐφημερίου» θ' ἀρχίσει νὰ δημοσιεύεται σχετικὴ βιβλιογραφία, που ἐπιτάσσεται στὰ πλαίσια τῆς ἐρευνας «Σχέδιασμα Πνευματικῆς Παιδαγωγίας» καὶ συγκεκριμένως μὲ τὴ συνεργασία τῆς ἐπιστημονικῆς συνεργατικῆς τοῦ Τομέα Χριστ. Λατρείας, Ἀγωνίας καὶ Διαποιμάνσεως ὁ Βαρθολομαῖος Γαβνακοπούλου.

3. Βίβλος Βαρσανούφου καὶ Ἰωάννου, ἐκδ. «Ἀγιορειτικῆς Βιβλιοθήκης», Βόλος 1960, σ. 165. Τῆς ἀποκρίσεως σζη' καὶ σσ' ἔλ. σὺς σ. 164-165.

4. Τὸ περιστατικὸ εἴρεται στὸ Ἀλόπερι δία κρισεως τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Κασσιανοῦ τοῦ Ρωμαίου ἐλ. «Φιλοκαλία» τ. Α', Ἀθήνα: Ἐκδ. «Ἀστέρως» 1974, σ. 90-92. Σὰ σύγχρονὴ καὶ ἀπλή λογοτεχνικὴ γλῶσσα τὸ κείμενο αὐτὸ εἴρεται στὸ βιβλίον τοῦ Π. Β. Πάσχου, Τὸ εἶρα τῆς ἐρημίας, Μικρὸ Γεροντικὸ, Α', Ἐκδ. «Ἀκρίτας»: Σαῖρα «Ὁρθόδοξη Μαρτυρία», ἀρ. 21, Νέα Σμύρνη 1989, σ. 36-41.

Μόλις ἐκτυλοφόρησε δίχρωμο τὸ ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ

σὲ 12η ἐκδοση, μὲ νέα στοιχειοθεσία, μεγαλύτερα καὶ πολὺ εὐανόγνωστα γράμματα καὶ χουσόδετο.

Ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀπουτολικῆς Διακονίας.